

127. Larvs sn, Larvs hed.

Pl. 109, 110.

Litteratur: B 983, L 1390, T 32. Benedictus Magni, Anteckning 1672 (avskr. i J. P. Carlmark, Antiquiteter 1, Stifts- och Landsbibl., Skara); J. Peringskiöld, Monumenta 9, bl. 93 b; N. R. Broeman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 237; P. Tham, Archeologiska Anvisningar, bl. 17, 21, 24 (ATA), Egna Manuscripter och Siöborgs Resor, s. 201 (ATA); P. E. Lindskog, En kortt beskrifning om Skara stift 2 (1813), s. 224; G. Brusewitz, Westergötland 1862, s. 125, 137 (ATA); P. A. Säve, Berättelse 1863, s. 117 (ATA, tr. i ATS 3, 1873, s. 129); G. Stephens, ONRM 2 (1867–68), s. 914; R. Hjorth, Beskrifning öfver Laske härad (1903), s. 51; N. Beckman i VFT 4: 1 (1920), s. 59; Fornminnesinventering 1923 (ATA); G. Mattsson, Konjunktiven i fornsvenskan (1933), s. 49; O. Sjögren, Sverige 4 (1933), s. 321; H. Wideen, Västsvenska vikingatidsstudier (1955), s. 151.

Äldre avbildningar: U. Christofersson, bläckteckning 1687 jämte renritning för träsnittet B 983 (i KB F 1 7 a, bl. 12), träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 983); Tham, bläckteckning (i Egna manuscripter); osign. snabbteckning (i Div. Antiquariska Anteckningar av P. Tham, förvarad i Bautil tillh. kapten E. Malmberg, Ulriksdal); Brusewitz, bläckteckning (i a.a.); Säve, bläckteckning (i a.a.); O. Erlandsson, träsnitt (i T 32).

Runstenen är rest S om landsvägen Larvs kyrka–Edsvära kyrka c:a 2 km. Ö om den förstnämnda kyrkan och c:a 2,5 km. NÖ om Onsjö, på den s.k. Larvs hed. Trakten är rik på fornlämningar. Ortsbestämningen är i samtliga källor »Larvs hed».

Grå granit med röda inslag. Höjd 2,67 m., ristningsytans bredd 1,83 m. Ristningen är i stort sett tydlig.

Inskrift:

ulir : rispi : | uk : askatla : | stin : þensi : eftir : kunar : sun : sygtrygs : trik : kupan : kup :

trutin : biargi : ut : hans

Ölvi(?) resti, ok Askatla, sten þenssi eftir Gunnar, sun Sigtrygs, dræng goðan. Guð drottinn biargi and hans.

»Ölver(?) och Åskatla reste denna sten efter Gunnar, Sigtrygs son, en god ung man. Herren Gud bärge hans ande.»

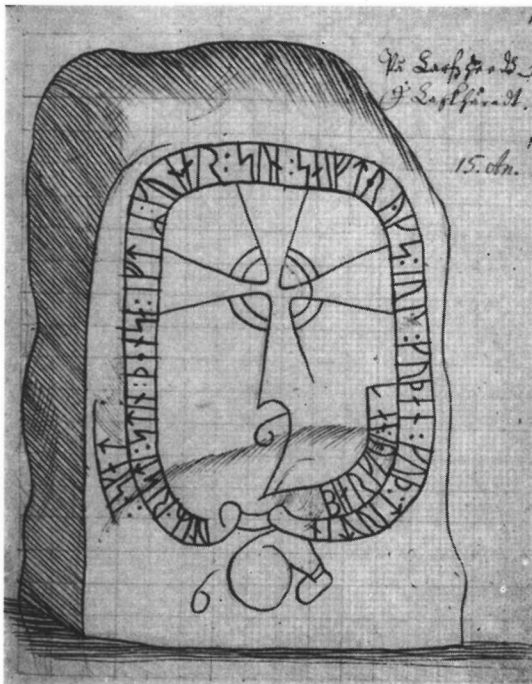

Fig. 213. Vg 127. Larvs sn, Larvs hed.
Efter teckning av Christofersson.

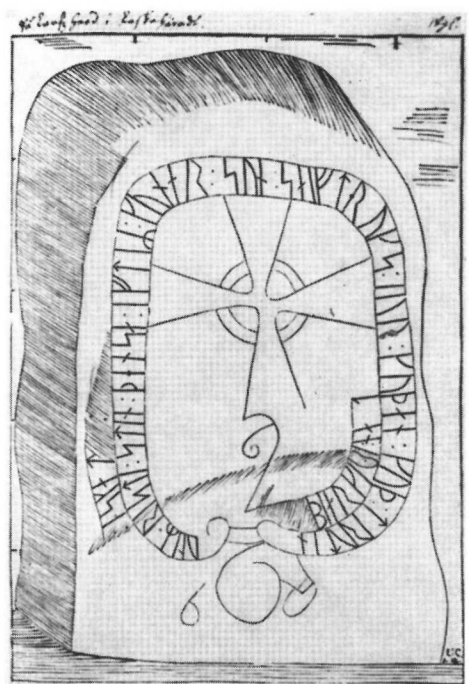

Fig. 214. Vg 127. Larvs sn, Larvs hed.
Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 983).

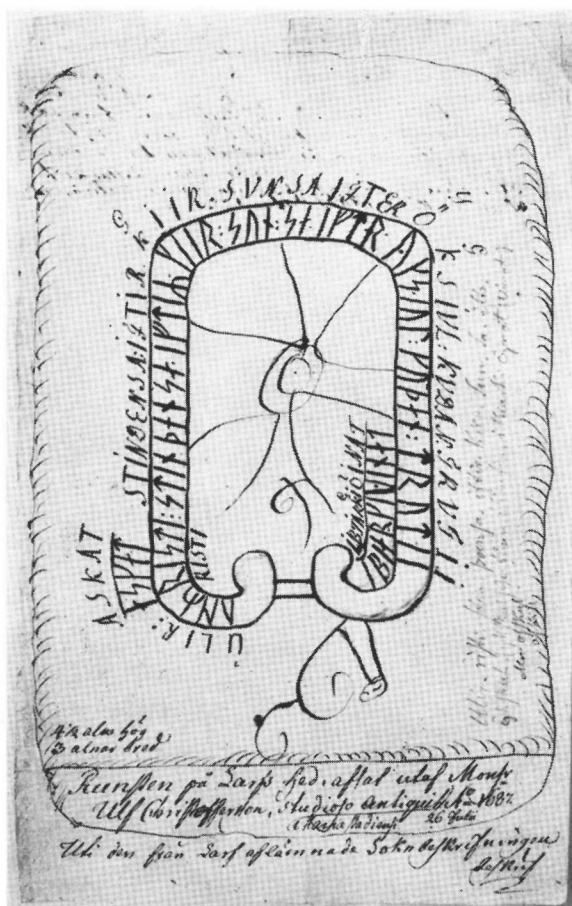

Fig. 215. Vg 127. Larvs sn, Larvs hed.
Efter teckning i Tham, Div. Antiqv. Anteckningar.

läser han, enligt teckningen, **suistryks** och fortsättningen omedelbart härefter : **ir** : **i**. Av r. 65–66 antyder han på teckningen bara huvudstavarna men räknar med att dessa äro rester av runorna **in**. R. 72 **a**, 73 **en**. — Torins avvikelser äro färre: 13 **i**; 17 **p** utelämnad; 42 **ai**, 47 **k**, 73 **y**; 77 **n** utelämnad.

Tolkningen av inskriften är vanskelig på en punkt, nämligen placeringen av orden *ok Askatla*. Orden ha otvivelaktigt tillagts efteråt, sedan ristningen i övrigt var färdig; jfr S. B. F. Jansson i *Upplands runinskrifter* 4: 2 (1957), s. 401, not 2. Peringskiöld läser tillskottet — **askat** enligt Christoferssons teckning — sist och tolkar inskriften så: »Uller reste denna Steen effter Gunnar Säftrygs Son, den gode Riddaren; Herren Gud bärge och förware ä och ä hans anda med lust och glädje.» Han rättar runföljden 49–52 till **iur** d. v. s. *ior* 'häst' och i överförd betydelse 'ryttare, riddare'. — Brocman åberopar *Bautil* och läser r. 49–52 **iul**, och tolkningen i sin helhet lyder: »Uner riste denne Sten efter Gunar Seftrygs hel gode Son. Herren Gud förware Anden oskadd.» — Torin stöder sig på Stephens och ger inskriften följande mening, där 5–6 **uk** uppfattas som pret. av verbet *haggva* och r. 7–13 som ett mansnamn, *Askatli*: »Ulir reste denna sten efter Kunar (Gunnar), Saiktryks son, (en) kämpe god. Herren Gud bevare (frälse, signe) hans ande! Askatle högg (dessa runor).» — Brate nämner även en Askatle bland runristare i Västergötland, men med en viss reservation: »dock är osäkert, om detta är ristaruppgift, det kan vara dat. sg. av *Askætil* och styrt av verbet **biarki** 'bevare'.» Detsamma gör H. Wideen.

H. Jungner är den förste, som givit tillägget innebörden av korrektur. Två personer ha rest stenen:

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan sk. 1 **u** är icke stungen. I 3 **i** finns vid mitten av hst en grund fördjupning med ojämna kanter, som icke är huggen. Runan har icke varit **f**. Någon plats för **f**-bst:r finns icke. R. 13 är **a**, ej **i**, som Torin läser. 16 **s** har egendomlig form, vilket beror på att runan är ristad på ett ojämnt parti av ristningsytan. 21 **i** är ej stungen. 24 **e** och 28 **e** äro säkert stungna. 33 **k** är ej stungen. Endast svaga spår av 34–36 **una** återstå; stenytan har här flagrat. Detta gäller också i viss mån om de tre följande runorna. I r. 42 finns en grund fördjupning, som sannolikt är huggen. 43 **g** har en grund prick, som är huggen. 46 **y** är säker. I r. 47 är punkten grund och mycket osäker. Hst till 52 **k** är mycket otydlig. 53 **k** och 58 **k** äro ej stungna. R. 71 är sannolikt **g** med tämligen djup punkt. I 73 **u** finns en fördjupning, som möjligen kan vara huggen. R. 75–78 är säkert **hans**, ej **has** som hos Torin, ehuru **n** nedtill är otydlig.

Christofersson: R. 5–6, 12–13 äro utelämnade, men det följande sk finns markerat. 17 **t**, 27 **a**, 28 **i**, 41–48 **saifteryks**, 49–52 **iul**, 71 **k**. R. 73–74 förefalla oklara. Av r. 75–78 markeras endast första, andra och fjärde runorna, endast 76 **a** har uppfattats riktigt. Brocman och Liljegren taga upp denna läsning. — Brusewitz, som 1862 granskade inskriften, har icke i något avseende förbättrat Christoferssons läsning. — Sæve däremot närmar sig den riktiga läsningen, ehuru åtskilliga avvikelser förekomma: 2–3 **s**; runorna 5–13 äro bristfälligt skisserade. Inskriftens fjärde namn

Ölver jämte Åskatla. Uppfattningen vinner stöd genom det faktum, att kvinnonamnet *Askatla* tidigare är känt, då däremot en svagform *Askatli* till *Askætill* icke finns belagd. Kvinnonamnet förekommer i DR 120 och Reichenau-nekrologiet. Såväl det enkla *Katla* som andra sammansättningar med *-katla* (*Arn-*, *Hall-*, *Odd-*, *Porkatla*) äro välkända. Medan *Katla* finns belagt från fornsvensk tid (Vita Anskarii) samt ev. i ortnamn (Kattleberg, Skepplanda sn, Vg), tillhöra dessa andra sammansättningar egentligen västnordiskt område, företrädesvis Island. Se även E. Wessén, *Nordiska namnstudier* (1927), s. 71. Placeringen antyder också, att tillägget snarast är avsett som korrektur, jfr Sö 179, U 45, DR 55 och 218, där ristningarna korrigerats med hela ord placerade omedelbart utanför slingan just där de i sammanhanget rätteligen skola läsas. På samma sätt ha enstaka utelämnade runor markerats i flera sörmländska och uppländska ristningar, t.ex. Sö 2, 34, 338, U 92, 108, samt i DR 401. Man kunde ha väntat, att ristaren jämväl korrigerat numerus hos predikatsverbet. Så är emellertid icke fallet.

Om inskriftens första namn *OlviR* se Vg 87, om *SigtryggR*, som även förekommer på Vg 98, se U 98.

Uttrycket *Guð drottinn* förekommer i ytterligare några runinskrifter, U 627, 759, 1143, DR 380 (Bornholm). Skrivningen **ut** (**yt**?) för *and* är eljest icke känd.

Ristningens anordning med det rikt ornamentala korset gör ett ganska främmande intryck i Västergötland. Snarare erinrar stenen om vissa sörmländska, t.ex. Sö 174.

Södra Lundby sn, kyrkan.

Från 1672 finns följande anteckning av Benedictus Magni (avskr. i J. P. Carlmark, Antiquiteter I, Stifts- o. Landsbibl., Skara): »Uti Lundby [S. Lundby] kyrka inför dören ligger en sten, som säges vara Runeskrift uppå.» Någon runsten finns emellertid icke nämnd i 1829 års kyrkoinventarium (ATA), ej heller i inventarieförteckningen 1918 (ATA). Kyrkan har ombyggt flera gånger, särskilt grundligt på 1780-talet.

128. Öster-Bitterna sn, Per Jonsgården.

Pl. 108.

Litteratur: B 985, L 1391, T 33. Jonas Johannis Lechander, Anteckning ²⁴/₄ 1672 (avskr. i J. P. Carlmark, Antiquiteter I, Stifts- o. Landsbibl., Skara); J. Peringskiöld, Monumenta 9, bl. 91; A. Blomberg, Öster- och Västerbitterna socknar (1929), s. 48; O. Sjögren, Sverige 4 (1933), s. 320; Handlingar 1935 i ATA.

Äldre avbildningar: U. Christofersson, bläckteckning 1687 jämte renritning för B 985 (i KB F 1 7 a, bl. 13), träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 985); blyertsteckning (osign., odat., i Fullständig Bautil); O. Erlandsson, träsnitt (i T 33).

Runstenen står rest i en stenig hage 2,5 km. Ö om Bitterna kyrka, 100 m. Ö om Per Jonsgården. Platsen ligger c:a 800 m. NNÖ om Öster-Bitterna gamla kyrkostad invid gamla bygatan. Byn brann 1861, men stenen, som stod 40 m. från det egentliga brandområdet, förblev oskadad. På 1600-talet tycks den ha haft samma placering. J. J. Lechander 1672: »Vid Öster Bitterna by», U. Christofersson 1687: »Wed Österbitterna By» (B 985: »Öster-Betterna Sockn. J Byn»; L 1391: »Öster Betterna socken. Vid kyrkobyen»).

Grå granit. Höjd 2,23 m., bredd 1,65 m. Stenen står direkt på berget, stödd av mindre stenar.

Inskrift:

hakun · ouk · þurkutR · risþu · stin · þina · iftiR · faþur · sin · r - - - buṭa · kuþan ·

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

Hakon ok Þorgotr restu sten þenna æftiR faður sinn ..., bonda goðan.

»Håkan och Torgöt reste denna sten efter ..., sin fader, en god bonde.»

Till läsningen: Runorna äro flerstädes grunda, men alla ord äro säkra fränsett den dödes namn. 1 h är skadad på mitten genom ett stort bortfall; bistavarna skönjas till höger. 5 n är otydlig. 6 o är säker. 29 i